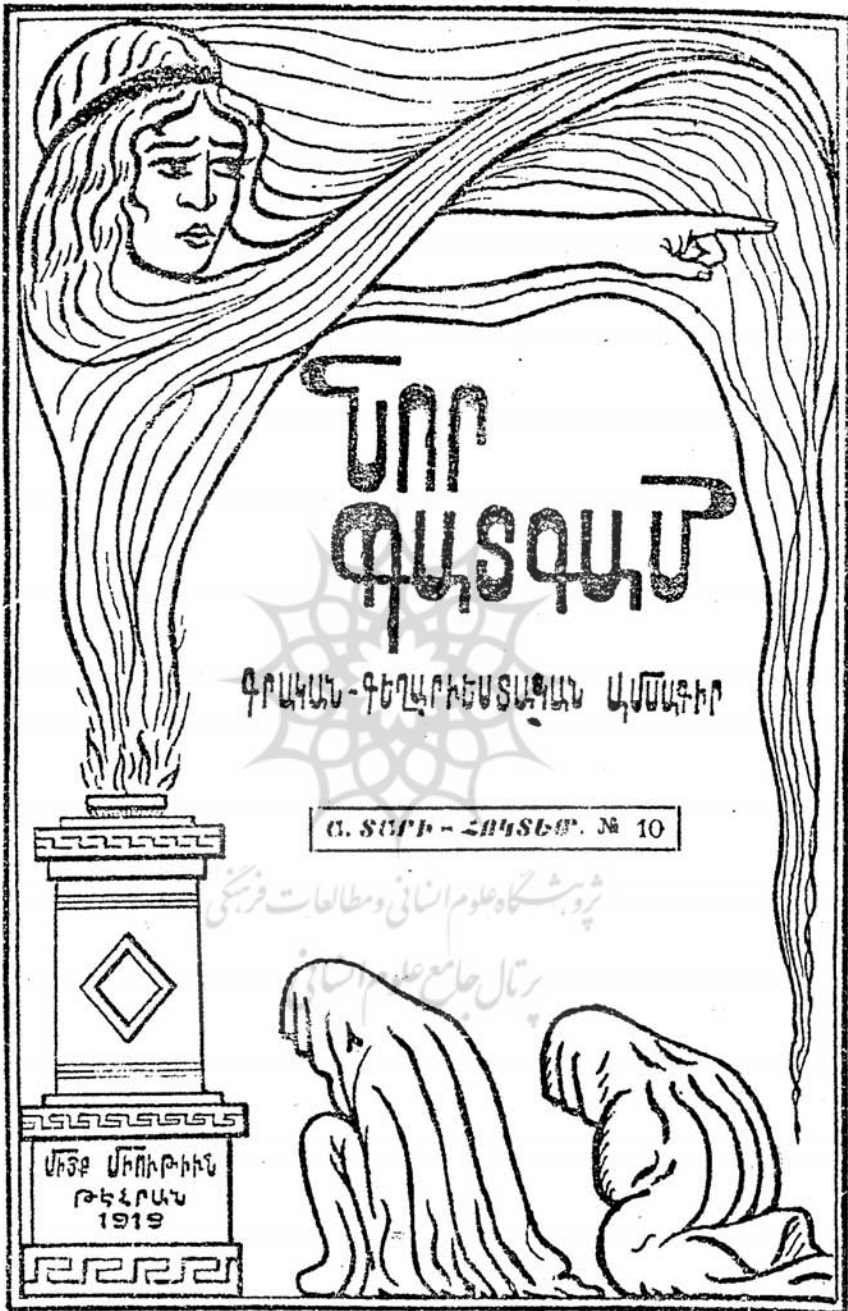

جراید و چاپخانه‌های ارمنیان تهران

آندرانیک هویان

پس از استقرار ارمنیان در تهران، برای انتقال اندیشه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در میان ارمنیان تهران و آموزش کودکان و جوانان ارمنی در مدارس و لزوم چاپ کتاب و نشریات مورد توجه قرار گرفت. ارمنیان در تهران انجمن دوستداران علم و دانش، تشکیل دادند. نخستین مدرسه‌های ارمنیان تهران آغاز به فعالیت کردند. میکائیل مارکاریان یکی از اعضای انجمن دوستداران علم و دانش برای تهیه یک دستگاه ماشین چاپ، نامه‌ای به جامعه ارمنیان هند و هلند (اندونزی کنونی) که ارمنیان ایرانی اصل بودند و در هند و هلند به تجارت اشتغال داشتند، نوشت و تقاضا کرد برای خرید ماشین چاپ ارمنیان تهران را یاری کنند. ارمنیان جاوه مبلغ یک هزار گیلدر، معادل دویست و هفتاد و پنج تومان به تهران فرستادند. بهای دستگاه ماشین چاپ در آن زمان هشتصد تومان بود. مبلغ پانصد و بیست و پنج تومان کمبود آن را از خانواده‌های ارمنیان تهران جمع‌آوری کردند و یک دستگاه ماشین چاپ از استانبول خریداری شد. و در دهه آخر سده نوزدهم میلادی نخستین چاپخانه ارمنیان تهران آغاز به کار کرد. به پاس مبلغ اهدایی ارمنیان جاوه نام چاپخانه را «جاواهای» یعنی ارمنیان جاوه نهادند.

دومین چاپخانه ارمنیان تهران «چاپخانه پارس» به کوشش لئون خان کویان در خیابان لاله‌زار روبروی گراند هتل دایر شد. به تدریج با افزوده شدن بر جمعیت ارمنیان تهران و نیاز بیشتر آنان به کتاب و نشریات به ارمنی بر تعداد چاپخانه‌های تهران افزوده شده. سومین چاپخانه به نام «چاپخانه تهران» را هامبارتسوم بازیل در تهران دایر کرد. پس از آن چاپخانه‌های روشنایی، بوبوخ و بسفر دایر شد.

پیام بهارستان / ۲۰، س ۱، ش ۴ / تابستان ۱۳۸۸

جراید ارمنیان تهران هفته‌نامه شایوق (کوره راه)

به همت هوهانس خان ماسحیان یکی از رجال سیاسی و ادبی که تحصیلات خود را در فرانسه به پایان رسانده و کارمند عالی رتبه وزارت خارجه ایران بود. نخستین هفته‌نامه ارمنیان تهران در اول ژانویه ۱۸۹۲/م ۱۳۱۱ ه. ق. منتشر شد.

صاحب امتیاز هفته‌نامه «آندره آس بیگ نظریان» مدیر چاپخانه «جاواهای» بود. در ۱۸ اکتبر ۱۸۹۴ ماسحیان را وزارت خارجه به مأموریت خارج از کشور اعزام کرد. پس از او «ورتانس پاپازیان» سردبیری هفته‌نامه را به عهده گرفت. از این هفته‌نامه تا سال ۱۸۹۷/م ۱۳۱۶ ه. ق. سالیانه پنجاه شماره در روزهای شنبه منتشر شده است.

در شماره ۱۲ سال اول هفته‌نامه شایوق چنین نوشته‌اند: بهای اشتراک «شایوق» سالانه ۱۰ قران، شش ماهه ۶ قران و در خارج از کشور سالانه ۸ فرانک یا ۳ روبل، شش ماهه ۵ فرانک یا ۲ روبل میباشد. چاپ آگهی به تمامی زبانها پذیرفته می‌شود. هر کلمه یک شاهی هزینه آن است».

آستق آره ولیان (ستاره شرقی)

گروهی از نویسندگان ارمنی تهران انجمنی به نام «آستق آرولیان» تشکیل دادند. آنان قصد داشتند هفته‌نامه‌ای منتشر سازند، اطلاعاتی در سال ۱۸۹۵ م. انتشار دادند و از چاپ هفته‌نامه ارمنیان تهران را آگاه ساختند. در روز سوم ژانویه ۱۸۹۶ م نخستین شماره هفته‌نامه به سردبیری ماگارماگاریان انتشار یافت. روز انتشار آن چهارشنبه‌ها بود. بر روی صفحه اول هفته‌نامه نوشته شده بود:

هفته‌نامه ملی، ادبی و سیاسی، بهای اشتراک سالانه در تهران ۱۲ قران، شش ماهه ۶ قران، در شهرستان‌ها یک ساله ۱۵ قران، شش ماهه ۸ قران، در روسیه یک ساله ۳ روبل، شش ماهه ۲ روبل، و در دیگر کشورها یک ساله ۸ فرانک و شش ماهه ۵ فرانک است. هفته‌نامه آگهی به تمام زبان‌ها می‌پذیرفت و بهای درج هر کلمه یک شاهی بود. قطع این هفته‌نامه ۵۰×۳۴ سانتیمتر بود.

اوشالویس (فجر)

هفته‌نامه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و خبری اوشالویس در ۱۹۱۲/م ۱۲۹۱۱ ش در تهران منتشر شد. این هفته‌نامه ارگان حزب دانشکسوتیون ارمنیان تهران بود. صاحب امتیاز آن آرسن خان میکائیلیان و دارای شورای نویسندگان بود. اشتراک سالانه در ایران ۱۲ قران. در خارج از کشور ۳/۵ روبل یا ۸ فرانک، تک شماره ۱۸ شاهی و بهای چاپ آگهی سطرینج شاهی بود.

قطع هفته‌نامه ۲۹×۲۱ سانتی متر و در شانزده صفحه در چاپخانه پاروس به طبع میرسید.

آراوود (بامداد)

پس از تعطیل شدن هفته‌نامه آرشالویس با وقفه‌ای طولانی، هفته‌نامه اجتماعی، سیاسی آراوود به سال ۱۹۲۰م./۱۲۹۹ش در تهران انتشار یافت. این هفته‌نامه نیز ارگان کمیته مرکزی حزب داشناکسوتیون ارمنیان تهران بود. صاحب امتیاز آن هامبارتسوم بازیل و سردبیرانش هوسب هوهانسیان و زوراساگینیان بودند. هامبارتسوم بازیل در خیابان لاله‌زار چاپخانه‌ای به نام «تهران» تأسیس کرد. این مجله در چاپخانه تهران در قطع ۴۵×۶۰ سانتیمتر چاپ میشد و تیراژ آن ۷۰۰ تا ۸۰۰ نسخه بود.

هفته‌نامه هوریزون (افق)

هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی در روز ۳۰ فروردین سال ۱۲۹۹ش در تهران منتشر شد. برخی از پژوهشگران صاحب امتیاز آن را هاگوپ هومانسیان میدانند. ولی مسعود برزین صاحب امتیاز هفته‌نامه را هارتیون بدروسیان و سردبیرش را سیمون سیمونیان دانسته‌اند. هفته‌نامه هوریزون در چهار صفحه به قطع ۵۶×۴۱ سانتیمتر در چاپخانه پارس به طبع می‌رسید. از این مجله سی و سه شماره منتشر شد.

ایرانی آشغادور (کارگر ایرانی)

این هفته‌نامه سیاسی، خبری یکی دیگر از نشریات حزب داشناکسوتیون ارمنیان تهران بود. نخستین شماره آن روز ۲ آبان ۱۲۹۹ انتشار یافت. ابتدا به صورت هفتگی و سپس هفته‌ای دو شماره از آن منتشر میشد. بیشتر محققان سردبیر هفته‌نامه را هاروتیون پطروسیان میدانند. بهای تک شماره ۱۲ شاهی، سه ماهه ۷ قران و ده شاهی، در شهرستانها ۹ قران، خارج از کشور ۲۰۰ فرانک یا ۸ شیلینگ بود. آگهی به تمام زبان‌ها می‌پذیرفت. بهای چاپ آگهی در صفحه اول سطری یک قران و در صفحه آخر سطری ۱۰ شاهی بود. نشریات مردم‌آسانی و مطبوعات فرهنگی قطع هفته‌نامه ۵۶×۴۱ و ۴۲×۵۹ سانتیمتر بود و در چاپخانه تهران چاپ می‌شد.

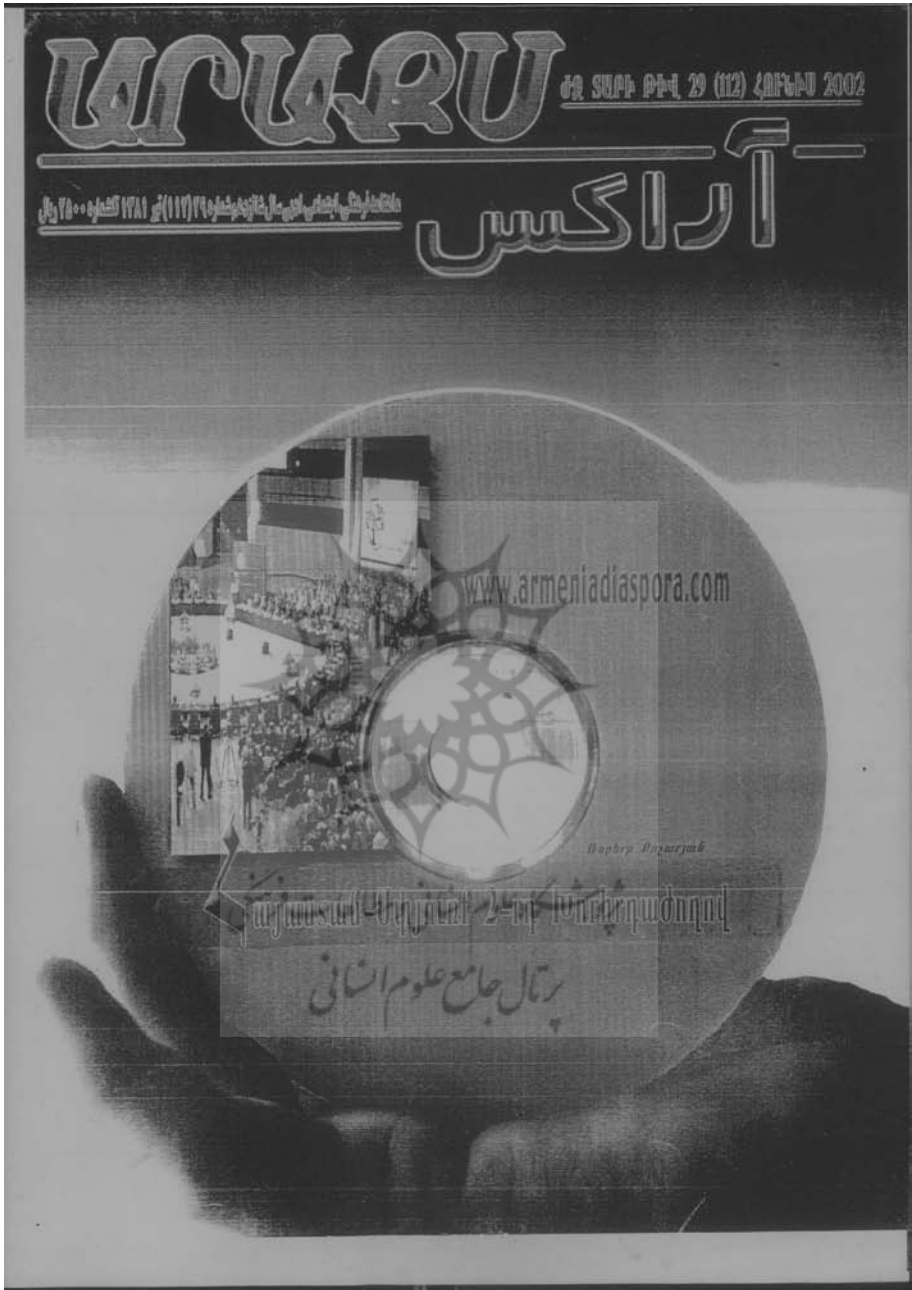
راتجبار ایرانی (رنجبر ایران)

هفته‌نامه سیاسی و خبری که به جای ایرانی آشخادور (کارگر ایرانی) منتشر شد. صاحب امتیاز آن واهان مسروپیان بود و در چاپخانه بسفر به طبع می‌رسید. این هفته‌نامه از سال ۱۲۹۸ تا ۱۳۰۱ ش منتشر شده است.

نورگیانگ (زندگی نو)

هفته‌نامه سیاسی، خبری و اجتماعی نورگیانگ، ارگان کمیته مرکزی حزب داشناکسوتیون ارمنیان تهران بود. نخستین شماره آن روز شنبه ۱۲ اسفند ماه ۱۳۰۰ منتشر شد. صاحب امتیاز آن استپان خانبایان و از

پیام بهارستان / د ۲، س ۱، ش ۴ / تابستان ۱۳۸۸

سال ۱۳۰۲ وارتان هوهانسیان و سردبیر، اونیک مخیتاریان و سپس هوهانسیان بودند. اشتراک ماهانه ۵ قران خارج از کشور سه ماهه ۲۰ فرانک و تک شماره ۱۵ شاهی بود. هفته‌نامه در چهار صفحه به قطع ۴۰ × ۵۶ و ۵۱ × ۶۶ در چاپخانه پارس چاپ می‌شد.

با نوور (کارگر)

هفته‌نامه‌ای سیاسی، ادبی و کارگری بانوور صاحب امتیاز آن دزرونی گینوسیان و سردبیرش قازارسیمونیان بود. در شورای نویسندگان هفته‌نامه یراوند موسیان عضویت داشت. در چاپخانه بسفر و پارس به قطع ۵۸ × ۴۲ سانتیمتر و در ۳ صفحه به طبع می‌رسید. این هفته از ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۴ منتشر شده است.

نورباد گام (پیام نو)

هفته‌نامه فرهنگی، ادبی و هنری نوربادگام نشریه انجمن میدک (فکر) بود و از سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۴ تعداد ۱۴ شماره از آن افست یافت صاحب امتیاز هفته‌نامه هاگوپ هوهانسیان و سردبیر آن مارکارقراپگیان بود. بیشتر مطالب هفته‌نامه، اشعار و قطعات ادبی شعرا و نویسندگان ارمنی بود. قطع آن ۲۸ × ۴۰ سانتیمتر، ۱۶ × صفحه چاپ می‌شد. اشتراک سالانه ۱۵ قران در شهرستان‌ها ۱۶ قران خارج از کشور ۱/۵ دلار و تک شماره ۲۵ شاهی بود.

در صفحه ۱۵ شماره ۱۱ آبان ۱۳۰۲ در بخش تأثر مقاله در مورد اجرای نمایشنامه «رؤیای بامداد بهاری» اثر گابریل آنونسو ترجمه ه. جرماگ به چاپ رسیده بود. نویسنده مقاله نمایشنامه را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. از این مجله ۱۲ شماره منتشر شد.

مهیان (محراب)

هفته‌نامه اجتماعی، سیاسی و خبری، امتیاز آن در ۱۵ قوس ۱۳۰۳ از تصویب شورای عالی معارف گذشته است صاحب امتیاز و سردبیر آن آودیس یقیایان بود. این هفته‌نامه مدتی کوتاه انتشار یافت.

گاقاپار (آرمان)

هفته‌نامه، روزنامه خبری، اجتماعی و سیاسی گاقاپار امتیاز آن در ۱۵ قوس ۱۳۰۳ مورد تصویب شورای عالی فرهنگ قرار گرفت. صاحب امتیاز آن آرام بجانیان و سردبیرش دکتر آرشاک قازاریان بود. ابتدا به صورت هفتگی و از سال ۱۳۰۵ هفته‌ای دو شماره در روزهای یکشنبه و چهارشنبه منتشر می‌شد. این روزنامه دارای ۴ صفحه به قطع ۵۵ × ۴۰ سانتیمتر بود و در چاپخانه روشنایی به طبع می‌رسید.

نورخوسک (گفتار نو)

هفته‌نامه، روزنامه سیاسی، اجتماعی و ادبی نور خوسک در چهاردهم دی ماه ۱۳۰۴ امتیاز آن به نام

«شایوق» اولین نشریه ارمنی زبان در ایران

برگزاری نخستین جشنواره مطبوعات مصادف است با یکصدمین سال انتشار هفته نامه «شایوق».

نخستین نشریه ارمنی زبان ارمنیان تهران، لذا بر آن شدیم تا به همین نامیست اشاره هر چند کوتاه به تاریخچه این نشریه داشته باشیم. در آخرین دهه سده نوزدهم میلادی ارمنیان تهران برای انتقال ندیشه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در میان جامعه ارمنیان تهران در سدد برآمدند چاپخانه‌ای دایر کنند. میکانیکل مارکاریان یکی از اعضای انجمن دوستداران علم و دانش به نامعه ارمنیان مقیم جاوه که از ارمنیان حلقای اصفهان بوده و به هند هلند انتونتری کنونی مهاجرت کرده و به کار تجارت مشغول بوده نامه‌ای نوشت و آنها تقاضای یک دستگاه ماشین چاپ کرد. جامعه ارمنیان هندهلند مبلغ ک هزار گیلد برابر با دوپست و هفتاد و پنج تومان به تهران فرستادند (۱). ای یک دستگاه ماشین چاپ در آن زمان هشتصد تومان بود. ارمنیان تهران گزیر مبلغ پانصد و بیست و پنج تومان جمع‌آوری کرده و یک دستگاه ماشین چاپ از استانبول خریداری کردند. بدین ترتیب در دهه پایانی سده نوزدهم لادی نخستین چاپخانه ارمنیان تهران دایر گردید، این چاپخانه به سیاس از لغ اهلاء ارمنیان مقیم جاوه «جاواهای» یعنی «ارمنیان جاوه» نامیده شد. میکانیکل مارکاریان پس از وصول ماشین چاپ از آندروآس بیگ نظریان در شهر تفلیس به کار چاپ اشتغال داشت دعوت کرد تا برای راه اندازی سگاه چاپ و گرداندن چاپخانه به تهران بیاید، او این دعوت را پذیرفت و به وان آمد و چاپخانه را آماده بهره‌برداری کرد.

در شماره ۱۲ سال اول این هفته نامه که روز شنبه ۱۹ مارس ۱۸۹۴ منتشر شده است نوشته شد:

و شایوق در سال ۵۰ شماره، در روزهای شنبه هر هفته منتشر می‌گردد. بهای اشتراک در داخل کشور سالیانه ۱۰ قران و شش ماهه ۶ قران.

در خارج از کشور سالیانه ۸ قرانک یا ۳ روبل، شش ماهه ۵ قرانک یا ۲ روبل می‌باشد. حق چاپ برای دوج آگهی به همه زبانها در ازاءه یک کلمه یک شاهی است.

در صفحه اول شماره ۲۷، سال اول هفته نامه شایوق که در تاریخ ۲۳ ژوئن ۱۸۹۴ به چاپ رسیده است، مطلبی در مورد جشن وارتاوار (جشن آب‌باشان ارمنیان) دارد که برگردان قسمتی از آن نقل می‌گردد: وفردا روز وارتاوار است، یکی از اعیاد کهن ارمنیان که نه تنها بعد از گرویدن آنان به دین مسیح، بلکه از مدت‌ها پیش از آن مایه سرور و نشاط ارمنیان بوده است.

فردا در مراسم وارتاوار که در ونک انجام می‌شود. ارامنه با شادمانی روی هم می‌باشند و گوسفند قربانی می‌کنند. طبق معمول گوشت قربانی خانه به خانه بین نزدیکان تقسیم می‌شود، وگاهی کسانی هم که برای گرداندن یک روز تعطیل به ونک آمده‌اند سهمی از قربانی دریافت می‌کنند.

اگر مردم می‌خواهند قربانی کنند چه بهتر که بجای این کار به دنبال طرح خوب و خدابسنده برونزد و پول‌هایی را که برای این کار در هر سال هزینه می‌شود صرف ساختن مدرسه و تأمین هزینه تحصیلا کسانی بکنند که در آن محل به داشتن مدرسه نیاز دارند و هم به درد کمک هزینه‌ای برای تحصیل (۵).

منابع

- ۱- هانانیان - نخستین چاپخانه ارمنیان تهران و اولین نشریه ارمنی زبان تهران سالنامه رانی، جلد دوم صفحه، ۲۸۱
- ۲- روزنامه آلیک، شماره ۲۱۰، سال ۱۹۷۶
- ۳- سالنامه رانی، جلد دوم، صفحه ۲۸۱
- ۴- رابینولونی - روزنامه‌های ایران از آغاز تا سال ۱۳۲۹ هـ. ق. ۱۳۸۹ ش. ترجمه و تدوین جعفر خمای زاده، صفحه ۲۶۸

آودیس یقیانسان شورای عالی معارف تصویب کرد، ولی چون او روزنامه را منتشر نکرد، امتیازش لغو گردید. سیمون سیمونیان در سال ۱۳۰۹ امتیاز انتشار روزنامه نورخوسک را کسب کرد. اولین شماره آن ۱۸ بهمن ماه ۱۳۰۸ منتشر شد. در صفحه اول آن چنین نوشته شده است: «در روزنامه سیاسی، عمومی، ادبی و مستقل روزهای یکشنبه و سه شنبه و پنج شنبه در تهران منتشر میشود.» بهای تک شماره در تهران ۱۰ شاهی، ماهانه ۶ قران، یک ساله ۶۰ قران، و در شهرستانها ماهانه ۷ قران، یک ساله ۷۰ قران، خارج از کشور ۱۰ دلار بود. این روزنامه به تمامی زبانها آگهی میپذیرفت. بهای درج آگهی در صفحه اول سطری ۱۲ قران در صفحه‌های ۲ و ۳ سطری ۲ قران و در صفحه ۴ سطری یک قران بود.

این روزنامه تا شماره هفتم فقط به ارمنی منتشر میشد. ولی از شماره هشتم (۱۵ تیر ماه ۱۳۰۹) یک صفحه آن به فارسی بود. در سر مقاله شماره هشتم سبب انتشار یک صفحه به فارسی توضیح داده در بخشی از سر مقاله چنین نوشته است «...در نمره چهارم همین روزنامه نوشتیم که ارمنیان و ایرانیان از یک نژادند ولی هیچ یک از طرفین همدیگر را از آن قسمی که باید نمیشناسند و لذا برای اینکه بتوانیم این عایق را از میان برداشته ... مبادرت به نشر این روزنامه به فارسی و ارمنی نمودیم».

روزنامه نورخوسک در چاپخانه‌های مدرن و بسفر به قطع ۵۷×۴۱ سانتیمتر چاپ میشد.

نیگوقایوس

امتیاز این روزنامه در ۱۸ اسفند ماه ۱۳۰۸ به نام ماردیروسیان از تصویب شورای عالی معارف گذشت. هیچگونه اطلاعی از این روزنامه در دسترس نیست.

ورادزنوند (رستاخیز)

در سال ۱۳۰۸ امتیاز این روزنامه به نام هایگ کاراکاش از تصویب شورای عالی معارف گذشت. سردبیر آن نیز هایگ کاراکاش بود. این روزنامه در سال ۱۳۱۴ توقیف شد. در سال ۱۳۲۱ مجدداً انتشار یافت. ابتدا هر دو روز یک شماره و سپس از سال ۱۳۲۲ هر روز یک شماره منتشر میشد. از ۱۳۲۹ تا ۱۳۳۰ به صورت هفته‌نامه و از ۱۳۳۱ هفته‌ای دو شماره به چاپ میرسید. این نشریه در چاپخانه‌های پاروس، بوبوخ و رادزنوند، در قطع ۴۲×۲۹ و ۴۱×۳۰ سانتیمتر و در دو تا ۱۲ صفحه چاپ میشد. از ورادزنوند در سال ۱۳۵۲ توقیف شد.

آلیک (موج)

شورای عالی فرهنگ در اسفند ماه ۱۳۰۹ امتیاز روزنامه آلیگ را به نام آرسن خان میکائیلیان صادر کرد. روز ۲۲ اسفند ماه اولین شماره آلیگ منتشر شد تا ۱۰ دی ماه ۱۳۱۲ هفته‌ای یک شماره انتشار می‌یافت. از دی ماه ۱۳۱۴ هفته‌ای دو شماره و از ۱۳۲۰ تاکنون به صورت روزنامه منتشر می‌شود.

قطع این روزنامه آلیگ ابتدا ۶۱×۴۲ سانتی‌متر و سپس به ۵۰×۳۵ سانتیمتر تغییر داده شد. روزنامه

آلیک در چاپخانه‌های، مدرن، گارون، فرانسوا ملک کرم به طبع می‌رسید. در سال ۱۳۳۹ چاپخانه آلیک تأسیس شد و از آن تاریخ تاکنون در چاپخانه آلیک چاپ می‌شود.

ایران کنونی

هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ادبی ایران کنونی صاحب امتیاز و سردبیر آن گریگور یقیگیان بود. در سال ۱۳۱۳ یقیگیان امتیاز نشریه ایران کنونی را به‌دست آورد. در آغاز مدت شش ماه به زبان فارسی و سپس به روسی و سرانجام فارسی منتشر میکرد. آبونمان یک ساله ۲۰۰ ریال و تک شماره ۳ ریال بود. در سال ۱۳۱۸ توقیف شد. از سال ۱۳۲۲ مجدداً به صورت هفتگی منتشر گردید. یقیگیان دربارهٔ روش و مشی سیاسی خود چنین نوشته است: «ایران کنونی طرفدار تمامیت ایران و عقاید دموکراسی، روابط با ملل همسایه و ملل بزرگ و مخالف دیکتاتوری چپ و راست».

مسعود برزین در مورد هفته‌نامه ایران کنونی مینویسد: «مدتی یکی از روزنامه‌های مهم پایتخت به شمار می‌رفت».

نورها سکر «سنبله‌های نو»

ویژه‌نامه کودکان و نوجوانان صاحب امتیاز مجله دو هفتگی نور هاسکر خانم مارکارید سروریان و سردبیر آن موشق سروریان بود. نخستین شماره آن در ۲۴ شهریور ماه ۱۳۱۴ و آخرین شماره در ۲۵ خرداد ماه ۱۳۱۶ انتشار یافت قطع مجله ۲۵/۵ × ۱۸/۵ سانتیمتر بود و در ۲۴ صفحه در چاپخانه‌های مدرن، خیام و نورها سکر به طبع می‌رسید.

نوراج (صفحه نو)

فصلنامه ادبی نوراج زیر نظر شورای نویسندگان متشکل از جمعی از شاعران و نویسندگان از ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۲ منتشر شده است.

آروسیاک (ستاره بامدادی)

روزنامه اجتماعی، سیاسی، ادبی و اقتصادی آروسیاک صاحب امتیاز و سردبیران، آراداشس نازاریان بود. در سال ۱۳۱۴ تعداد ۹ شماره و در سال ۱۳۱۵ ده شماره از آن منتشر شد. از سال ۱۳۲۱ مجدداً به صورت روزنامه انتشار یافت و پس از ۸۲ شماره تعطیل گردید. قطع روزنامه ۳۵ × ۲۷ و ۵۱ × ۳۶/۵ سانتیمتر بود و در ۴ تا ۸ صفحه در چاپخانه مدرن به طبع می‌رسید.

ناواسارد (اولین ماه درگا هشماری ارمنستان باستان)

فصلنامه اجتماعی، ادبی و علمی نواسارد صاحب امتیاز آن مگردوم مگردیچیان و سردبیرش هوسپ

تاتووسیان و داجاد پوغوسیان بودند. نخستین شماره در خرداد ماه ۱۳۲۶ منتشر شد و تا هنگام تعطیلی مجله ده شماره از آن انتشار یافت بهای مجله با کاغذ عادی ۵ ریال و با کاغذ اعلا ۶ ریال بود. بهای تک شماره در خارج از کشور با کاغذ عادی ۷ فرانک و با کاغذ اعلا ۸ فرانک بود. در شماره سوم در آبان ماه ۱۳۱۶ در بخش اخبار فرهنگی، از مراسم چهل و سومین دوره فارغ التحصیلی دانش آموزان کالج البرز از هفت نفر از دانش‌آموزان ارمنی نام برده است.

قطع مجله ۱۷ × ۲۴ سانتیمتر و در ۶۸ صفحه در چاپخانه مدرن چاپ میشد.

بوبوخ (لولو)

هفته‌نامه فکاهی در جلسه ۲۶ تیر ماه ۱۳۰۷ شورای عالی معارف اجازه انتشار یافت. صاحب امتیاز آن آرمناک آقاسیان و سردبیرش هایگ کاراکاش بود. بعداً امتیاز آن به هایگ کاراکاش واگذار شد. این هفته‌نامه در دو دوره با فاصله بسیار منتشر شده است. در دهه دوم سده چهاردهم شمسی توقیف شد و بعد از شهریور ماه ۱۳۲۰ مجدداً اجازه انتشار یافت.

این هفته‌نامه از سال ۱۳۲۰ ضمیمه‌ای ویژه کودکان و جوانان با نام «بوبوخ بادانگان» منتشر ساخت. گر چه بر روی صفحه اول آن نوشته شده بود «روزنامه فکاهی بوبوخ»، بخش فکاهی آن منحصر به صفحه اول بود و در دیگر صفحه‌ها اخبار داخلی، اخبار خارجی، مذاکرات مجلس، شعر و آگهی درج شده بود و تمامی صفحه آخر نیز به چاپ آگهی اختصاص داشت در شماره ۶۳ روز ۲۲ فروردین ماه ۱۳۰۹ اطلاعیه‌ای به فارسی دربارهٔ ثبت نام در مدرسه عالی طب و دندان‌سازی به شرح زیر درج شده بود.

اعلام مدرسی عالی طب و دندانسازی

بعموم داوطلبان ورود به مدرسه دندان‌سازی اعلام میشود که از این تاریخ تا دهم اردیبهشت میتوانند همه روزه به استثنای ایام تعطیل از دو تا پنج بعدازظهر به دفتر مدرسه عالی طب و دندان‌سازی مراجعه نموده اسامی خود را ثبت نمایند. داوطلبان باید دارای اوراق ذیل باشند:

- ۱- ورقه هویت (سن لااقل هیجده سال).
  - ۲- تصدیق سه ساله دوره اول متوسطه.
  - ۳- ورقه حسن اخلاق از مدرسه که دوره اول متوسطه را به پایان رسانده‌اند.
  - ۴- تصدیق آبله کوبی
- صفحه‌ها و قطع هفته‌نامه بوبوخ متغیر بود. تعداد صفحه‌های بوبوخ از ۶ تا ۸ صفحه و قطع آن ۳۶ در ۲۳ سانتیمتر و ۵۶ × ۴۰ سانتیمتر بود و در چاپخانه پاروس به طبع میرسید. پس از توقیف عمومی جراید در ۱۷ آذر ماه ۱۳۲۱ هفته‌نامه بوبوخ دیگر منتشر نشد. بهای تک شماره ۱ قران بود.

نورآقیپور (چشمه نو)

ماهنامه ویژه کودکان و نوجوانان است. صاحب امتیاز و سردبیر آن آندره دراوهانیان و شاعر ارمنی وستانیک هوهانسیان بودند. انتشار ماهنامه در سال ۱۳۲۳ متوقف شد. ولی از سال ۱۳۲۴ به سردبیری آندره دراوهانیان مجدداً منتشر گردید. از ماهنامه مزبور جمعاً ۳۶ شماره منتشر یافت. این ماهنامه در چاپخانه‌های گاردن، پارس و گوتنبرگ، به قطع ۲۴ × ۱۷ سانتیمتر در ۶۴ صفحه چاپ می‌شد.

تساخاول (جارو)

مجله فکاهی و داستانی تساخاول و صاحب امتیاز و مدیر مسؤول و سردبیر آن یراوندبازن میرزایان بود. نخستین شماره مجله در روز ۱۰ شهریور ماه ۱۳۲۲ انتشار یافت. بهای اشتراک سالانه (برای ۱۲ شماره) ۱۸۰ ریال، شش ماهه (شش شماره) ۱۰۰ ریال و خارج از کشور (۱۲ شماره) ۵ دلار بود. یراوندبازن میرزایان طبع شعر داشت و تخلص او «یس یم»، «من هستم» بود. در صفحه ۲۰ شماره دوم مجله شعر زیر از او چاپ شده بود:

سلاح ما طنز و شوخی است

نه تپانچه، نه کارد

ما همیشه پیروزیم

گرچه مقابل ما سپاهی باشد

قطع شماره اول ۲۲ × ۱۸ سانتیمتر و دارای ۲۰ صفحه بود. از شماره دوم قطع مجله تغییر کرد و ۳۱ در ۳۳ سانتیمتر شد تعداد صفحات آن به ۱۶ صفحه کاهش یافت از شماره نهم مجدداً قطع مجله تغییر کرد و ۲۵ × ۳۴ سانتیمتر شد و تعداد صفحات نیز به ۱۲ صفحه تقلیل یافت. مجله تساخاول در چاپخانه‌های مدرن و آنی و از شماره نهم در چاپخانه ایران به طبع رسید. مجله تا سال ۱۳۳۷ منتشر می‌گردید.

لویس (نور)

ماهنامه ادبی، علمی و اجتماعی لویس صاحب امتیاز و مدیر مسؤول آن هوسپ تاتووسیان بود و اعضای شورای نویسندگان؛ هامبارتسوم گریگوریان و داجادبوغوسیان بودند. بهای تک شماره ۴۵ ریال سالانه ۳۵۰ ریال شش ماهه ۲۰۰ ریال و خارج از کشور سالانه ۱۰ دلار بود.

نخستین شماره مجله لویس در مهرماه ۱۳۲۲ منتشر شد. قطع مجله ۲۶ × ۱۷/۵ سانتیمتر در ۶۲ تا ۸۰ صفحه در چاپخانه مدرن به طبع می‌رسید.

مشاگریت (فرهنگ)

مجله مشاگریت نشریه انجمن مشاگریت در تیر ماه ۱۳۲۳ انتشار یافت. از این مجله فقط یک شماره منتشر شد. قطع آن ۲۷ × ۲۰ سانتیمتر بود و در ۱۲ صفحه در چاپخانه پارس چاپ می‌شد.

گارون (بهار)

ماهنامه ویژه کودکان و نوجوانان که انجمن فرهنگی کودکان و نوجوانان ارمنی آنرا در سال ۱۳۲۴ منتشر ساخت. از این ماهنامه فقط دو شماره در چاپخانه مدرن به چاپ رسید.

آشخادانک (کار)

روزنامه سیاسی، اجتماعی و ادبی آشخادانک در تیر ماه ۱۳۲۴ به صاحب امتیازی، مدیر مسؤولی و سردبیری دکتر هاگوپیان منتشر شد. تعداد صفحات روزنامه ۴ صفحه و به قطع ۳۵×۵۰ سانتیمتر چاپ میشد. انتشارات روزنامه در سال ۱۳۲۶ قطع گردید.

میتک یووگیدوتیون (اندیشه و علم)

نشریه انجمن فارغ التحصیلان ارمنی دانشگاه تهران بود شماره اول آن در مهر ماه ۱۳۲۵ در ۱۲۰ صفحه و به قطع $۲۰/۵ \times ۱۵$ سانتیمتر منتشر شد. مجله دارای ۴ بخش؛ پزشکی، علوم، هنر و تحقیقات بود در هر شماره مقاله‌ای به معرفی یکی از دانشکده‌های دانشگاه تهران اختصاص داشت.

درباره دانشکده کشاورزی چنین آمده بود:

این دانشکده قبل از ماه مارس ۱۹۴۶ زیر نظر وزارت کشاورزی اداره میشد، ولی پس از آن به دانشگاه تهران ملحق شد. دانشکده در کرج واقع است. شرط ورود به دانشکده داشتن دیپلم ریاضی یا کشاورزی است، دوره آن سه سال است که به فارغ‌التحصیلان لیسانس داده میشود.

لوسابر (نور آور)

مجله ویژه کودکان و نوجوانان لوسابر در فروردین ماه ۱۳۲۸ منتشر شد و انتشار آن تا سال ۱۳۵۰ بدون وقفه ادامه یافت. صاحب امتیاز و سردبیر آن آشوت مرادخانیان بود. این ماهنامه را جمعیت لوسابر منتشر میشد. در شورای نویسندگان مجله گروهی از فرهنگیان ارمنی که تمامی آنان شاعر، نویسنده یا هنرمند بودند عضویت داشتند. ماهنامه لوسابر در ۳۲ صفحه، به قطع ۱۷×۲۴ سانتیمتر در چاپخانه آلیک به طبع میرسید.

آرپی (آفتاب)

ماهنامه ادبی، علمی و اجتماعی آرپی سردبیر و مدیر مسؤؤل آن هوسپ تاتووسیان بود. مجله متشکل از دو قسمت بود؛ بخش ویژه بزرگسالان و بخش ویژه کودکان اشتراک سالانه مجله ۳۵۰ ریال شش ماهه ۲۰۰ ریال بود. خارج از کشور ۸ دلار بود. ماهنامه آرپی از ۱۳۲۸ تا ۱۳۳۲ منتشر شده است. در صفحه ۶۱ شماره اول، سال دوم مرداد ۱۳۲۹ در خبری هنری تحت عنوان «کارگردان ارمنی سینما» به معرفی آشوت ملیکیان که در فرانسه به «هانری ورنوی» معروف بود پرداخته و نوشته است که چهار سال پیش به

کارگردانی فیلم‌های سینمایی پرداخت و در عرض مدتی کوتاه ۲۳ فیلم ساخته است.

آرمنوهی (بانوی ارمنی)

ماهنامه ادبی، تاریخی و هنری آرمنوهی صاحب امتیاز و مدیر مسؤول آن آندره دراوهانیان بود. نخستین شماره آن در مرداد ماه ۱۳۲۸ منتشر شد. تعداد صفحات مجله ابتدا ۲۶ صفحه بود، سپس به ۳۴ صفحه افزایش یافت. بهای تک شماره ۲۵ ریال، سالیانه ۲۴۵ ریال و شش ماهه ۱۲۰ ریال بود. سه ماهه ۶۰ ریال و خارج از کشور ۶ دلار بود... در صفحه ۲۱ شماره ۷ و ۸، بهمین و اسفند ماه ۱۳۲۰. در بخش هنری، مقاله‌ای درباره تاسیس گروه تئاتر ارمنیان چاپ شده بود. که قسمتی از آن به شرح زیر است:

در حدود دو ماه پیش (گروه تئاتر جوانان ارمنی دوستدار هنر) که تازه تأسیس شده، طی اطلاعیه‌ای هدف از تشکیل گروه تئاتر را بیان کرد در روز ۱۸ مارس (۲۸ اسفندماه) در سالن تئاتر فردوسی، درام سارا نوشته؛ ساموئل خاچیکیان به کارگردانی، واهان آقامالیان و با نقش آفرینی ۱۷ نفر از گروه تئاتر مزبور به روی صحنه آورده شد. تشکیل این گروه باعث خرسندی بسیار است. «مجله آرمنوهی تا سال ۱۳۳۴ انتشار یافته است.

مجله ادبی اروس (یکی از رب النوع یونان باستان)

صاحب امتیاز و سردبیر مجله نورایر ایراستپانیان مالک نوشت افزار فروشی اروس واقع در خیابان قوام السلطنه (سی تیر کنونی) بود در سال ۱۳۲۹ مجله انتشار یافت. فقط یک شماره از آن منتشر شد. شامل قطعات ادبی و اشعار ۲۲ نفر از نویسندگان و شاعران معاصر ارمنی از جمله ساموئل خاچیکیان کارگردان فیلم‌های ایران، قطع مجله ۱۷ × ۲۳/۵ سانتیمتر و در چاپخانه ایران چاپ به طبع رسیده بود.

آرپی کودکان

ماهنامه کودکان صاحب امتیاز و سردبیر آن هوسپ تاتووسپیان بود ماهنامه آرپی در سال ۱۳۳۰ منتشر شد و انتشار آن تا سال ۱۳۳۲ ادامه یافت. در این مجله داستان‌ها و شعرهایی برای کودکان چاپ می‌شد در شماره ۶ و ۷ دی و بهمین ماه ۱۳۳۱ چند ضرب المثل ارمنی به شرح زیر چاپ شده بود:

درخت خودش ریشه‌هایش را خشک نمی‌کند.
با گردن کج کردن به مراد نمی‌رسند.
پروردگار یکی است و بخشایش هزاران.
این مجله دارای ۲۴ صفحه و به قطع ۱۴ × ۱۶/۵ سانتیمتر بود.

نورآیک (سرچشمه نو)

هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی و خبری نورآیک صاحب امتیاز و مدیر مسؤول و سردبیر آن س. سرکیسیان

بود. نخستین شماره هفته‌نامه در ۲۵ تیر ماه ۱۳۳۰ و آخرین شماره آن در ۲۳ مرداد ۱۳۳۲ منتشر شد. قطع هفته‌نامه ۵۰ × ۳۵ سانتیمتر بود و در چاپخانه‌هایی ورا دزنوند، گیلان، پاروس و دانش چاپ می‌شد.

با هاگ (نگهبان)

ماهنامه سیاسی، اجتماعی و ادبی با هاگ، صاحب امتیاز، مدیر مسؤول و سردبیر آن موشق ماستیان بود. نخستین شماره ماهنامه در ۱۱ اردیبهشت ماه ۱۳۳۰ منتشر شد: از این ماهنامه ۲۱ شماره انتشار یافت. قطع آن ۲۳ × ۱۶/۵ سانتیمتر بود در ۳۲ تا ۳۸ صفحه در چاپخانه الوان به طبع می‌رسید آخرین شماره ماهنامه در سال ۱۳۳۲ منتشر گردید.

شانث (آذرخش)

نخستین شماره ماهنامه انجمن دانش‌آموزان دبیرستان‌های کوشش که زیر نظر شورای نویسندگان منتشر میشد در دی ماه ۱۳۳۷ انتشار یافت. از این ماهنامه فقط دو شماره منتشر شد. این ماهنامه در ۱۳ صفحه به قطع ۲۵/۵ × ۱۷/۵ سانتیمتر بود، در چاپخانه ایران، چاپ می‌شد.

آارات

ماهنامه ورزشی آارات، صاحب امتیاز و مدیر مسؤول و سردبیر آن سواگ ساگینیان، مدیر باشگاه فرهنگی و ورزشی آارات بود. نخستین شماره آن در فروردین ماه ۱۳۳۸ منتشر شد و آخرین شماره آن در بهمن ۱۳۳۹ به طبع رسید. ماهنامه دارای ۳۲ صفحه حاوی اخبار ورزشی ایران و جهان بود و به قطع ۲۴ × ۱۷ سانتیمتر در چاپخانه آلیک چاپ می‌شد.

خاچ بار (جدول) صاحب امتیاز و مدیر مسؤول و سردبیر آن وارطان نازاریان در ۱۶ صفحه به قطع ۲۱ × ۱۴ سانتیمتر در چاپخانه مدرن چاپ می‌شد. از این نشریه فقط ۴ شماره منتشر شد.

آرمن (مرد ارمنی)

ماهنامه فرهنگی، هنری ادبی آرمن صاحب امتیاز و سردبیر آن، آربی هوهانسسیان بود. شورای نویسندگان مجله اعضای گروه تئاتر باشگاه فرهنگی و ورزشی آارات بودند. این ماهنامه در ۵۲ صفحه در قطع ۲۷ × ۲۲ سانتیمتر در سال ۱۳۴۴ فقط ۲ شماره منتشر شد و در چاپخانه مدرن به طبع می‌رسید.

آلیک جوانان

ویژه‌نامه جوانان، مجله هفتگی، تربیتی، هنری و ورزشی آلیک جوانان روز چهارشنبه ۵ آذر ماه ۱۳۴۸ منتشر شد. در شماره اول مجله این مطالب دیده می‌شد:

سخن ما، نامه اسقف اعظم ارمنیان تهران در مورد انتشار آلیک جوانان، معرفی پنج نفر از شاعران نوجوان

ՎԵՐԱՏՆՈՒՄԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

Ա. ՏԱՆԻ, ԹԻՒ Չ.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ, ՀԱՍՄԻՆԱՅԻՆ ԵՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆ	VERATZHOUD	«Հայաստան»	11
Մարտի 9 հունիս 1930	Directorat Verzet	میر و مرسد مایک کارخان	11
ՔՀ Կրթ 55 զԳ	Edig Karatouss	سازگار	1930
Կրթապատճ. 40 *	Yéhou	تیر	
Կրթապատճ. 50 զԳ	ՔՀ 1, Հունի 1930	تیر، ۱۸۳۰	

ԽՐԵՐԳՐՈՒՄԸ

ՄԵՐ ԳՐՈՒՄԻ ՓՐՈԹՈՒՅԻՆ ԱՐԴԱՆ

Քի տանն է անհրաժեշտ ձևեր պահանջող ուղի է մտած, որն պետք է համարել հայաստանի նոր ժողովրդի ընտանիքի, քանի որ հայաստանի նոր ժողովրդի ընտանիքի, քանի որ հայաստանի նոր ժողովրդի ընտանիքի, քանի որ հայաստանի նոր ժողովրդի ընտանիքի...

Երբեք մեր ժողովրդի պետք է լինի կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները, որտեղ իրենց խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

Քանի որ մեր ժողովրդի պետք է լինի կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

Քանի որ մեր ժողովրդի պետք է լինի կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

Մեր գրողները պետք է լինեն կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

ՆՄՈՒՆՈՒՄ ԳՐՈՒՄԸ

Քանի որ մեր ժողովրդի պետք է լինի կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

Քանի որ մեր ժողովրդի պետք է լինի կամուսան կարգի գործունեությունը, որտեղ հայաստանի և պատմության մեջ ներդրում ունենալու և ոչ մի այլ ինչ կարողանալու ձևեր չկան, այն ժամանակ ղեկավարող, առջին մասնակցող, գրական խմբակները պետք է ունենան իրենց խմբակները...

پيام بهارستان / ۲۰۲۰ س. ۱ / تابستان ۱۳۸۸

ارمنی، چرا در فعالیت‌های انجمن شرکت کنیم، نقد و بررسی یکی از داستان‌های محمد حجازی، مسابقات ورزشی با شرکت ورزشکاران جمهوری ارمنستان در رشته‌های پینگ پونگ و ژیمناستیک در تهران، معرفی انجمن فرهنگی و ورزشی آرارات، مدرسه، و دنیای فیلم.

آلیک بادنگان (آلیک نو جوانان)

ویژه نامه نوجوانان: مجله فرهنگی، تربیتی، هنری و ورزشی صاحب امتیاز و مدیر مسؤؤل آن دکتر رستم استپانیان بود. این ویژه‌نامه به صورت ضمیمه روزنامه آلیک در ۱۲ تا ۱۶ صفحه به قطع ۲۴×۳۴ سانتیمتر از ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۷ در چاپخانه آلیک به چاپ رسید.

هور (آتشی)

ماهنامه ادبی، فرهنگی، تاریخ و اجتماعی هور صاحب امتیاز و مدیر مسؤؤل آن دکتر گاگیگ هواگیمیان، استاد دانشگاه تهران، سردبیر مجله، مهندس امیل هاگوپیان بودند. نخستین شماره مجله هور در تیر ماه ۱۳۵۰ منتشر شد. این ماهنامه در ۱۷۰ صفحه و در قطع $۲۴ \times ۱۶/۵$ سانتیمتر در چاپخانه نوربخش به طبع میرسید.

نیمی از ماهنامه به فارسی و نیم دیگر به ارمنی بود. آخرین شماره ماهنامه هور که در خرداد ماه ۱۳۵۳ منتشر شد، شماره ۳۶ بود.

آراکس (رودخانه ارس)

ماهنامه فرهنگی، اجتماعی و ادبی آراکس صاحب امتیاز و مدیر مسؤؤل آن یعقوب گریگوریان بود و زیر نظر شورای نویسندگان اداره می‌شد. اولین شماره آن در اسفند ماه ۱۳۶۸ انتشارات یافت. شماره اول قطع آن ۳۰×۴۳ سانتیمتر و سپس ۲۹×۲۱ سانتیمتر شد. چند صفحه مجله به زبان فارسی و بقیه آن به ارمنی بود.

فصلنامه پیمان

فصلنامه فرهنگی پیمان شماره اول آن ۱۳۷۵ منتشر شد. مدیر مسؤؤل و صاحب امتیاز فصلنامه دکتر لئون داویدیان است.

ماهنامه آپاگا (آینده)

ماهنامه فرهنگی، اجتماعی آپاگا مدیر مسؤؤل و سردبیر آن، ادیگ باغداساریان بود که در سال ۱۳۷۷ آن را منتشر کرد. جرایدی که ارمنیان در جلفای اصفهان منتشر کردند.

نورجوقایی لرابر (پیام‌آور جلفای نو)

ماهنامه دینی و خبری نورجوقایی لرابر صاحب امتیاز و سردبیر آن اسقف بادگردار تازاریان خلیفه ارمنیان اصفهان، جنوب ایران و هندوستان بود این مجله در چهار صفحه به قطع 4×29 و 86×31 سانتیمتر در چاپخانه وانک آنا بر گیچ جلفا به طبع می‌رسید. از این مجله در طی پنج سال انتشار به این شرح منتشر شد سال ۱۹۰۴ م. / ۱۲۸۳ ش. دوازده شماره، ۱۹۰۵ م. / ۱۲۸۴ ش. یازده شماره ۱۹۰۶ م. / ۱۲۸۵ ش ده شماره ۱۹۰۷ م. / ۱۲۸۶ ش. چهار شماره و ۱۹۰۸ م. / ۱۲۸۷ هشت شماره در شماره ششم مورخ پانزدهم ماه می ۱۹۰۵، اعلامیه‌ای از سوی هیأت امنای مدرسین مدرسه ارمنیان جلفای اصفهان برای تأسیس هنرستان صنعتی درج شده که قسمتی از آن به شرح زیر است:

« طبق تصمیم هیئت مدرسین جلفای اصفهان به ریاست خلیفه گری به منظور توسعه و گسترش صنایع در جامعه ارمنیان مقرر گردیده است تا از ساختمان‌های بزرگ مدارس ملی برای تأسیس کلاس‌هایی در زمینه حرفه و فن استفاده شود.

در آغاز تأسیس کلاس‌هایی در زمینه حرفه کفافی مورد نظر است. و برای این کار قراردادهایی با خارج امضا شده و در مورد تأمین ماشین آلات و وسایل مورد نیاز کفافی اقداماتی به عمل آمده است که به محض رسیدن آنها کارگاه‌های کفافی شروع بکار خواهند کرد.

نورجوقایی اودابار

هفته‌نامه دینی خبری از سوی انجمن خارجی کتاب مقدس بریتانیا از سال ۱۲۸۷ ش. تا ۱۲۹۰ ش. در چاپخانه وانک جلفا چاپ میشد. از تعداد صفحه‌ها و قطع آن اطلاعی نداریم. نام هفته‌نامه نامعلوم است.

انگر رفیق

ماهنامه سازمان پیشاهنگی ارمنیان جلفا، از این ماهنامه سه شماره در سال ۱۲۹۹ ش منتشر شد. ماهنامه در ۱۸-۱۶ صفحه به قطع 24×18 سانتیمتر چاپخانه وانک جلفا به طبع می‌رسید.

جراید ارمنیان آذربایجان

گوردز (کار)

هفته‌نامه دینی خبری گوردز، سردبیر آن خلیفه بقیشه مرادیان، خلیفه ارمنیان آذربایجان بود. نخستین شماره آن در ۱۰ آگوست ۱۹۰۳ م. / ۱۲۸۲ ش. در تبریز منتشر شد.

آزدارار آرا چنور دارانی (هشدار خلیفه گری)

ارگان خلیفه گری ارمنیان آذربایجان از ۱۲۸۳ تا ۱۲۸۷ ش انتشار یافت، صاحب امتیاز و سردبیر آن خلیفه ماشوتی پاپازیان بود.

آراوود (بامداد)

هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی، ادبی و اقتصادی آراوود، نخستین شماره آن در ۱۰ مرداد ماه ۱۲۸۸ ش. منتشر شد. این هفته‌نامه تا آخر تیر ماه ۱۲۸۱ به صورت هفتگی و پس از آن هر هفته دو شماره به طبع میرسید. سردبیر هفته‌نامه، هوسپ هوهانسیان و هایرابدانیریان بودند. آراوود به سبب چاپ مقاله‌هایی در زمینه آزادی و آزادی‌خواهی نفوذ بسیار در قفقاز داشت و دولت تزاری روسیه از ورود آن به قفقاز جلوگیری می‌کرد.

زانگ (زنگ)

هفته‌نامه سیاسی، اقتصادی و ادبی زانگ صاحب امتیاز و سردبیر آن آلکساندر در وارتانیان بود. در ۲۰۴ صفحه به قطع ۴۸×۶۴ و $۳۷/۵ \times ۵۵$ سانتیمتر در چاپخانه‌های پروس و خلیفه‌گری ارمنیان آذربایجان چاپ می‌شد. تاوریزی هایدار اروتیونر (اطلاعیه‌های تبریز). هفته‌نامه دینی و خبری، سردبیر آن اسقف گارابد مگردیچیان بود. تاوریزی هایدارا روتیونر نشریه خلیفه‌گری ارمنیان آذربایجان بود و در چاپخانه خلیفه‌گری به طبع می‌رسید.

آقاقان

فصلنامه ارگان انجمن روستاییان آقاقان، سردبیر آن وارتان سرکیسیان بود. شماره اول آن ۱۱ دی ماه ۱۲۹۱ ش منتشر شد. از ۱۲۹۲ نام آن به قراداغ تغییر یافت. در ۴۰ صفحه به قطع $۲۵/۵ \times ۱۷$ سانتیمتر در چاپخانه پروس چاپ می‌شد.

میدک (فکر)

هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی و ادبی میدک صاحب امتیاز آن آلکساندر در وارتانیانس و سردبیر میران باغداساریان بودند. اولین شماره آن در ۳۰ اسفند ماه ۱۲۹۱ ش. آخرین شماره آن در ۱۲ خرداد ماه ۱۲۹۳ ش. منتشر شد. این هفته‌نامه در ۴ صفحه به قطع $۵۱/۵ \times ۳۶/۵$ سانتیمتر در چاپخانه پروس به طبع می‌رسید.

آیک (سحر)

هفته‌نامه اجتماعی، سیاسی و خبری آیک به سردبیری مگردوم ساهاگیان و سپس گاسپارهاگوپیان از ۱۲۹۲ تا ۱۲۹۳ ش در تبریز منتشر شد. از این فصلنامه فقط دو شماره انتشار یافت.

بایکار (بیکار)

هفته‌نامه سیاسی و خبری که در سال ۱۲۹۸ش به سردبیری موشق هوهانسیان در تبریز منتشر گردید.

گغاسر (هنردوست)

نشریه ادبی و هنری دانش‌آموزان مدرسه‌های ارمنیان تبریز بود و در سال ۱۳۰۱ به سردبیری موشق هوهانسیان انتشار یافت.

آره ولگ (شرق)

این هفته‌نامه از سوی وابسته نظامی ارتش سرخ در سال‌های جنگ جهانی دوم منتشر ساخت. این هفته‌نامه را نمیتوان در شمار جرایدی که ارمنیان آذربایجان منتشر کرده‌اند آورد. ولی چون اشغالگران به ارمنی آن را در تبریز چاپ می‌کرده‌اند، نام آن ذکر گردید.

ورلک

نخستین شماره هفته‌نامه سیاسی، اجتماعی و ادبی ورلک به صاحب امتیازی و سردبیری آرامائیس آرزومانیان در ۱۳۳۱ منتشر شد.

جراید ارمنیان گیلان

ایران کبیر

صاحب امتیاز و سردبیر روزنامه ایران کبیر گریکوریقیکیان بود. نخستین شماره آن در ۱۴ دی ماه ۱۳۰۷ در رشت انتشار یافت. شعار روزنامه «اتحاد ملل ایرانی نژاد» بود که طرفداران بسیاری یافت. به سبب مقالاتی تند و انتقاد از دولت ترکیه برای قتل عام ۱/۵ میلیون ارمنی، در این نشر به چاپ می‌رسید. ایران کبیر به تقاضای کنسول ترکیه در رشت به سال ۱۳۰۹ توقیف شد.